

ارزیابی توزیع فضایی کیفیت زندگی در محلات شهری، مطالعه موردی: منطقه ۲ شهر اردبیل

* چنور محمدی^۱، حسین نظم‌فر^۲، سعدی محمدی^۳

۱. مدرس جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه پیام نور، ایران.

۲. دانشیار جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران.

۳. استادیار گروه جغرافیا، دانشگاه پیام نور، ایران.

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۷/۹ تاریخ دریافت: ۱۳۹۶/۲/۲۶

Evaluation of Spatial Distribution of the Quality of life in Urban Neighborhoods, Case Study: District 2 City of Ardebil

* Chnour Mohammadi¹, Hossain Nazmfar², Saadi Mohammadi³

1. Lecturer, Geography and Urban Planning, Payame Noor University, Iran.

2. Associate Professor, Geography and Urban Planning, Mohaghegh Ardebili University, Ardebil.

3. Assistant Professor, Geography Dep. Payame Noor University, Iran.

Received: 16/05/2017

Accepted: 01/10/2017

Abstract

The purpose of this study was to assess the spatial distribution of quality of life in neighborhoods of Ardebil district of two cities. The present study is an applied type. The statistical population of this study was 11th district of Ardebil city of Iran. Using Cochran formula, 385 people were selected as the statistical sample. In this research, socio-economic and physical indicators were extracted to measure urban quality of life, and the research methods were converted into genotyping method using Shannon entropy weighting method. Vikor multi-criteria decision making method has been used to analyze the research data. The results of this study indicate that there is a significant difference between neighborhoods in terms of the spatial distribution of quality of life. Accordingly, the results showed that the neighborhood is the three most favored and in the first place, the neighborhood of nine deprived neighborhoods in terms of quality of life indicators are deprived.

Keywords

Spatial distribution, Quality of life, Vikor Model, Ardebil.

چکیده

هدف از پژوهش حاضر ارزیابی توزیع فضایی کیفیت زندگی در محلات منطقه دو شهر اردبیل است. نوع پژوهش کاربردی با ماهیت توصیفی - تحلیلی بوده است. جامعه آماری مورد بررسی کلیه ساکنان محله‌های یازده‌گانه منطقه دو شهر اردبیل بود که با استفاده از فرمول تعیین حجم نمونه کوکران، تعداد ۳۸۵ نفر به‌عنوان حجم نمونه تعیین گردید. در پژوهش حاضر شاخص‌های اجتماعی، اقتصادی و کالبدی برای سنجش کیفیت زندگی شهری استخراج و به کمک روش سرانه‌سازی و روش وزن‌دهی آنتروپی شانون به‌عنوان شاخص‌های پژوهش در نظر گرفته شدند. تجزیه و تحلیل داده‌های پژوهش با استفاده از روش تصمیم‌گیری چند معیاره ویکور انجام یافت. طبق نتایج مطالعه در بین محله‌های یازده‌گانه شهر اردبیل از نظر توزیع فضایی کیفیت زندگی اختلاف قابل توجه وجود دارد، به طوری که محله سه برخوردارترین و محله نه محروم‌ترین محله‌ها بودند.

واژگان کلیدی

توزیع فضایی، کیفیت زندگی، مدل ویکور، شهر اردبیل.

مقدمه

در بحث‌های مربوط به کیفیت زندگی، تنها زیستن مهم نیست بلکه کیفیت آن نیز دارای اهمیت است (Cramer, 2004: 104). نگرانی از کیفیت زندگی، یکی از مشخصه‌های جامعه‌های معاصر است (Pacione, 2003: 19). تبیین کیفیت زندگی خوب و پاسخ به پرسش‌هایی در مورد زندگی، منظور و مقصود نهایی زندگی، توجه متفکرین مذهبی، فلاسفه، هنرمندان و نویسندگان را در طول تاریخ به خود معطوف داشته است (Ruta et al., 2007: 397). اگرچه مفهوم کیفیت زندگی شهری شامل لایه‌هایی از معانی و مفاهیم است، مفهوم کلی آن به‌طور عمده شامل دو جنبه است: جنبه‌های عینی و ذهنی (Dajian, 2010: 34). حیطةی مربوط به کیفیت زندگی و سنجش آن شاید در هیچ زمانی به‌اندازه امروز وسیع نبوده است. اقتصاددانان، اندیشمندان علوم اجتماعی و دولت‌مردان هرکدام از دیدگاه خاصی به این مقوله می‌نگرند (جاچرمی و کلت، ۱۳۸۵: ۵). تمایل جمعیت در سرتاسر جهان برای تمرکز در شهرها، یکی از دلایل اصلی توجه به مفهوم کیفیت زندگی در مطالعات است (سالاری سردری و همکاران، ۱۳۹۳: ۵۴). امروزه شهرنشینی به‌صورت مسئله‌ی مهم و پیچیده‌ی جوامع مختلف درآمده است و افزایش سریع آن، در دهه‌های اخیر، موجب بروز مسائل اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی متعددی در شهرها شده است. گسترش سریع شهرها باعث پیدایش مسائلی از قبیل تعیین محل استقرار واحدهای تولیدی و خانوار، مهاجرت و حاشیه‌نشینی، ترافیک مسکن، اندازه‌ی مطلوب، نظام توزیع شهرها، آلودگی محیط شهری و مالیه‌ی شهری می‌شود (عابدین درکوش، ۱۳۹۱: ۱). شهر و شهرنشینی، خود یکی از مهم‌ترین شاخص‌های رفاه و توسعه اجتماعی و اقتصادی محسوب می‌شود اما رشد شتابان آن می‌تواند سرانه بر خورداری از بسیاری امکانات اجتماعی و اقتصادی را کاهش دهد و از این طریق پیامدهای آن به‌صورت کاهش سطح کیفیت زندگی در عرصه‌های مختلف شهری نمایان شود. این مسئله در کشورهای در حال توسعه از جمله ایران که افزایش جمعیت شهرها که در بیش‌تر مواقع ناخواسته و بدون برنامه‌ریزی به وقوع پیوسته است بسیار مشهود می‌باشد. به همین دلیل یکی از مهم‌ترین اهداف برنامه‌ریزان و مدیران شهری در عصر حاضر افزایش سطح کیفیت زندگی در شهرها و بالا بردن میزان رضایتمندی در بین شهروندان است. این مهم از طریق برنامه‌ریزی برای تأمین نیازهای اساسی مادی و معنوی به‌طور توأمان و برابر در بین ساکنان شهر، امکان‌پذیر خواهد بود. نیازهای انسانی و رضایت ادراک شده از برآورده شدن هر یک از

نیازها، به لحاظ ویژگی‌های فردی، شرایط محیط زیستی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی از کشوری به کشور دیگر، از شهری به شهر دیگر و حتی از محله‌ای به محله‌ای دیگری می‌تواند متفاوت باشد (نسترن و همکاران، ۱۳۹۴: ۸). بشر علاقه‌ی عجیبی به تمرکز و استقرار در واحدهای سکونت‌ی بزرگ دارد. مطابق آمارهای موجود جهان، نزدیک به نیمی از مردم جهان در شهرها ساکن هستند و انتظار افزایش آن در دهه‌های آینده نیز وجود دارد. در حالت کلی، این موضوع را می‌توان ناشی از تلاش مردم برای ارضای نیازهای خود و وجود امکانات مناسب زندگی در شهرها دانست (Royuela and Surinach, 2004: 549). شهر اردبیل مانند بسیاری از شهرهای دیگر چون مرکز استان بوده جمعیت آن نسبت به شهرهای دیگر استان افزایش بیش‌تری داشته است. در این راستا هدف این پژوهش ارزیابی توزیع فضایی کیفیت زندگی محلات منطقه دو شهر اردبیل بوده و مسئله اصلی آن سنجش میزان کیفیت زندگی و نحوه توزیع فضایی آن در محلات منطقه دو شهر اردبیل می‌باشد؟

مبانی نظری

مفهوم کیفیت زندگی

واژه کیفیت زندگی در لاتین (Qual) به معنی چیز و چه و (Qualit) به معنی چگونگی آمده و در بر گیرنده‌ی تفاوت‌های آن است که برای هر فرد منحصر به فرد بوده و با دیگران متفاوت است (کرد زنگنه، ۱۳۸۵: ۲۰). کیفیت زندگی سه ویژگی زیر را دارا است:

۱. کیفیت زندگی براساس وضعیت زندگی افراد مشخص می‌شود؛
  ۲. کیفیت زندگی یک مفهوم چند بعدی است؛
  ۳. کیفیت زندگی علاوه بر شاخص‌های عینی با شاخص‌های ذهنی نیز سنجیده می‌شود (غیاثوند، ۱۳۸۸: ۲۴).
- توجه به کیفیت زندگی در جغرافیا توسط جغرافی‌دانانی نظیر اسمیت^۱ و هاروی^۲ وارد این علم شد و با گذشت زمان شامل دایره تمامی انسان‌ها و تمامی تمایلات بشر برای داشتن حداکثر آسایش در زندگی را در بر گرفت (سرائی و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۳۱). کیفیت زندگی را می‌توان این‌گونه تعریف کرد: کیفیت زندگی همه جنبه‌های کمی و کیفی مانند چگونگی توزیع کالا و خدمات و نیازهای مادی انسان و جنبه‌های ذهنی و کیفی مانند

¹ Smith

² Harvey

کیفیت زندگی در نواحی شهری با عنوان زندگی راحت و دسترسی به نیازهای اساسی در محیط شهری است (Eiser, 2004: 2). جدول ۱، تعاریف کیفیت زندگی و جدول ۲، شاخص‌های کیفیت زندگی را بیان می‌کند.

همبستگی اجتماعی و کلیه نیازهای انسان را دربر می‌گیرد (شماعی و پوراحمد، ۱۳۸۴: ۲۷۴۹). کیفیت زندگی شهری مفهومی پیچیده و چند بعدی کیفی در رابطه با شرایط و وضعیت جمعیت در یک مقیاس جغرافیایی خاص است و ناظر به شاخص‌های ذهنی یا کیفی و شاخص‌های عینی یا کمی می‌باشد.

جدول ۱. تعاریف مختلف کیفیت زندگی

میزان رفاه افراد و گروه‌ها در شرایط اجتماعی و اقتصادی عمومی.	مولر، ۱۹۸۲
افراد به‌طور کلی از زندگی خود رضایت داشته باشند. به عبارت دیگر کیفیت زندگی معادل احساس رضایت کلی از زندگی گرفته شده است.	استور و لیون، ۱۹۹۲
ادراک فردی از وضعیت زندگی در متن نظام‌های فرهنگی و ارزشی جامعه و در ارتباط با اهداف، انتظارات، استانداردها، علایق و نگرانی‌های فرد.	گروه کیفیت زندگی سازمان بهداشت جهانی، ۱۹۹۳
میزان برخورداری فرد، البته نه فقط برخورداری از چیزهایی که به دست آورده بلکه از تمام گزینه‌هایی که فرصت انتخاب آن‌ها را دارد. به بیان دیگر، کیفیت زندگی به آزادی برای رسیدن و نرسیدن به موفقیت و آگاهی از فرصت‌های واقعی وابسته است که فرد در مقایسه با دیگران در اختیار دارد.	مک گرگور، ۱۹۹۸
در زمینه‌ی ویژه‌ای از محیط ساخته شده کیفیت زندگی درجه‌ای از تجانس یا ناهماهنگی بین ساکنان شهر و محیط شهری احاطه کننده مجاور تفسیر می‌شود.	پسیون، ۲۰۰۳
ساختاری چند بعدی شامل قلمروهای مادی، احساسی، روانی، اجتماعی رفتاری.	جنز، ۲۰۰۴

مأخذ: با استفاده از رضوانی و همکاران، ۱۳۸۷

دو معیار اندازه‌گیری مفید بوده و مکمل یکدیگر هستند. آکین پلو و همکاران^۵ (۲۰۰۹)، در پژوهشی اضافه‌وزن و کیفیت زندگی شهری: مطالعه موردی شهر مرکزی نیجریه، دریافتند که کیفیت زندگی سکنه شهر مرکزی نیجریه با افزایش سن و وزن کاهش پیدا می‌کند. شونا و همکاران^۶ (۲۰۱۷)، به بررسی مقیاس‌های شهری و شرایط آب و هوایی بر کیفیت زندگی شهرهای ساحلی پرداختند. نتیجه این بود که شرایط آب‌وهوایی بر کیفیت زندگی ساکنان شهرهای ساحلی تأثیرگذار است. موسوی و باقری کشکولی (۱۳۹۱)، به ارزیابی توزیع فضایی کیفیت زندگی در محلات شهر سردشت پرداختند. نتایجی که با استفاده از روش‌های آماری توصیفی و استنباطی و رگرسیون چند متغیره، تحلیل واریانس به دست آمد، نشان می‌دهد که متغیرهای کالبدی با میزان ۰/۸۶۷ بیش‌ترین تأثیر را در بالا رفتن میزان کیفیت زندگی در سطح محلات شهر سردشت داشته است. برای بهبود کیفیت زندگی در سطح محلات شهر سردشت، برنامه‌ریزی در شاخص‌های اقتصادی کالبدی می‌تواند بسیار تأثیرگذار باشد. اسماعیل‌زاده و همکاران (۱۳۹۴)، به تحلیل کیفیت زندگی شهری و رابطه آن با مشارکت شهروندان در امور شهری موردشناسی: شهر نقدة، پرداختند. نتایج نشان داد، مجموعه کیفیت زندگی

پیشینه تجربی

در سال‌های اخیر پژوهش‌های در زمینه کیفیت زندگی شهری انجام شده که به برخی از آن‌ها اشاره می‌شود: مک کریا و همکاران^۳ (۲۰۰۶)، در پژوهشی به نقاط قوت ارتباط بین شاخص‌های عینی و ذهنی کیفیت زندگی شهری پرداختند. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که رابطه‌ی ضعیفی میان شاخص‌های عینی و شاخص‌های ذهنی وجود دارد و نمی‌توان اقدام شهرسازی را براساس نتایج سنجش کیفیت زندگی شهری تنها با استفاده از یک نوع شاخص (عینی یا ذهنی) اولویت‌بندی کرد، بلکه می‌بایست ارتباط بین این دو دسته شاخص و تأثیرگذاری آن‌ها بر کیفیت زندگی شهری به‌طور مداوم مورد تحلیل قرار بگیرد. سانتوس و مارتینس^۴ (۲۰۰۷)، به سنجش کیفیت زندگی در شهر پورتو پرداختند. آن‌ها این پژوهش را به‌منظور نظارت بر کیفیت زندگی شهری در شهر پورتو انجام داده‌اند. دوجزء اصلی این سیستم یک رهیافت کمی براساس شاخص‌های آماری و یک تحلیل کیفی براساس درک ساکنان از شرایط زندگی ارائه شده است. نتیجه پژوهش آنان این بود که به‌منظور کسب یک فهم عمیق‌تر و اندازه‌گیری کارآمدتر کیفیت زندگی شهری، هر

⁵ - Akinpelu et al

⁶ - Shona et. al.

³. McCrea et al

⁴-Santos and Martins

جدول ۲. شاخص‌های کیفیت زندگی

محقق	حوزه‌های مورد نظر	توضیحات
گروه ^۷	سلامت جسمانی، تصور و بروز روانی- جسمانی، روابط اجتماعی، محیط پیرامون	مبتنی بر ۱۰۰ سنجه ^۸ در ۴ حوزه ^۹ مربوط به کیفیت زندگی، که در ۲۴ جنبه ^{۱۰} سازمان‌دهی شده است
مقیاس جامع کاینز ^{۱۱}	به‌زیستی مادی، سلامت، بازدهی، صمیمیت، ایمنی، مکان اجتماع محلی، به‌زیستی عاطفی	ابعاد عینی و ابعاد ذهنی کیفیت زندگی در هفت حوزه را پیشنهاد می‌کند. هر یک از این حوزه‌ها دارای ۳ سنجه عینی و دو سنجه ذهنی هستند.
برنامه‌ی شاخص‌های شهر جهانی ^{۱۲}	حق تصرف مسکن (Tenure)، زیرساخت‌ها، سلامت و آموزش، آب، مدیریت پسماند، جمعیت، موضوعات اقتصادی و مرتبط با نیروی کار، حمل و نقل، امنیت، حکومت محلی	تابع برنامه اسکان بشر سازمان ملل است. نخستین پایگاه داده این مجموعه با نام (GUIDI) در سال ۱۹۹۶ آغاز به کار کرد و داده‌های ۲۳۷ کشور را در سال ۱۹۹۳ به‌عنوان سال‌منا مورد استفاده قرار داد با تلاش این برنامه، به‌منظور رتبه‌بندی شهرها براساس سطح توسعه، یک شاخص توسعه‌ی شهری شکل گرفت
کتاب داده‌های شهرها ^{۱۳} در منطقه آسیا پاسیفیک	جمعیت، مهاجرت و شهرنشینی، خدمات شهری، اختلاف درآمدی، بیماری و فقر، محیط شهری، سلامت و آموزش، حمل و نقل شهری، بهره‌وری و رقابت‌پذیری شهری، عوامل فرهنگی، فناوری و ارتباطات، مسکن، مدیریت و حکمروایی شهری، زمین شهری	هدف عملیاتی این اقدام، رفع نیاز به ارتقاء داده‌ها و هم‌چنین شاخص‌ها و سنجش براساس معیارهای مشخص در شهرهای در حال رشد سریع منطقه آسیا پاسیفیک از طریق ایجاد یک پایگاه داده از شاخص‌های شهری بود
برنامه‌ی سنجش شهری اروپا	جمعیت، ملیت، ساختار خانوار، بازار نیروی کار، بیکاری، تفاوت‌های درآمدی و فقر، مسکن، سلامت، جرائم، اشتغال، فعالیت اقتصادی، مشارکت مدنی، تأمین آموزش و پرورش، سطح آموزش و مهارت‌ها، کیفیت هوا و مدیریت سر و صدا، آب و مواد زائد، کاربری زمین، الگوهای حمل و نقل، استفاده از انرژی، اقلیم و جغرافیا، فرهنگ و تفریحات	هدف این پروژه جمع‌آوری و حفظ مجموعه‌ای از اطلاعات جامع و قابل مقایسه، از شاخص‌های کیفیت زندگی است و داده‌های آماری را برای ۲۸۵ شهر کوچک و متوسط از ۲۷ کشور اروپایی جمع‌آوری می‌کند
پیمایش کیفیت زندگی مؤسسه‌ی مرسر ^{۱۴}	۱) محیط سیاسی و اجتماعی، ۲) محیط اقتصادی، ۳) محیط فرهنگی- اجتماعی، ۴) ملاحظات درمانی و بهداشتی، ۵) مدرسه و آموزش، ۶) خدمات و حمل و نقل عمومی، ۷) تفریح، ۸) کالاهای مصرفی، ۹) مسکن، ۱۰) محیط انسان‌ساخت، این ده طبقه اصلی به ۳۹ عامل یا معیار تقسیم می‌شوند	موسسه مرسر، روش عینی را برای سنجش کیفیت زندگی برگزیده است. در سنجش موسسه مرسر، مطالعه‌ای در ارتباط با ۳۰ شهر در نقاط مختلف جهان بر پایه سنجش‌های مشروح و ارزیابی ۱۰ طبقه‌بندی اصلی و ۳۹ معیار یا عامل به‌صورت یک‌بار در سال صورت می‌گیرد.

مآخذ: زیاری و رفیعی مهر، ۱۳۹۶: ۲۰۵-۲۰۴

خوشه‌ای بودن شاخص‌های کیفیت زندگی دارد. زیاری و رفیعی مهر (۱۳۹۶)، به ارزیابی کیفیت زندگی شهری بافت حاشیه‌نشین مورد شناسی: محله حصار همدان پرداختند. نتایج حاکی از آن است که کیفیت زندگی در حصار از سطح متوسط نسبتاً پایین‌تر است و بین تمامی مؤلفه‌های تأثیرگذار بر کیفیت زندگی در سکونتگاه، تأثیر گذارترین مؤلفه نوع اقتصادی آن است.

روش پژوهش

پژوهش حاضر به لحاظ هدف کاربردی و به لحاظ ماهیت، توصیفی- تحلیلی می‌باشد. جامعه آماری آن منطقه ۲ شهر اردبیل است.

زندگی و محیط شهری ابعاد اجتماعی، جسمانی، فرهنگی، محیطی و کیفیت محیط شهری، در مشارکت شهروندان در امور شهری تأثیر مستقیم و غیرمستقیم دارد و میان آن‌ها رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد.

رضاعلی و همکاران (۱۳۹۵)، به تحلیل فضایی کیفیت زندگی در ایران پرداختند. از نظر روش‌شناسی از مدل دیماتل برای تدوین مدل مفهومی، از مدل ANP برای محاسبه وزن شاخص‌ها و از مدل SAW برای تلفیق شاخص‌ها استفاده کردند. آنان با کمک آمار فضایی فرضیه تصادفی بودن شاخص‌های کیفیت زندگی در ایران را مورد سنجش قرار دادند. نتیجه کلی پژوهش، حکایت از

7- WHOQOL
8 - Measure
9- Domain
10- Facet
11- ComQOL
12- GUIP
13- Cities Data Book (CDB)
14- mercer

شده و از آن‌ها استفاده گردد (وظیفه دوست و امینی، ۱۳۸۹: ۲).
جدول ۴، شاخص‌های پژوهش را نشان می‌دهد.

محدوده مورد مطالعه

شهر اردبیل مرکز استان اردبیل، در موقعیت ریاضی ۳۸ درجه و ۱۵ دقیقه عرض شمالی و ۴۸ درجه و ۱۷ دقیقه طول شرقی واقع شده است. ارتفاع آن از سطح دریا ۱۳۴۵ متر و در میان کوه‌های تالش و سیلان قرار دارد. جمعیت شهر اردبیل مطابق سرشماری ۱۳۸۵، ۴۱۸۲۶۲ نفر بوده، در سال ۱۳۹۰، ۴۸۵۱۵۳ نفر و در سال ۱۳۹۵، ۵۲۹۳۷۳ نفر می‌باشد (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۰ و ۱۳۹۵). شهرداری اردبیل با توجه به وسعت و جمعیت شهر، برای بهبود ارائه خدمات، شهر را به ۴ منطقه تقسیم کرده است. جدول ۵، مساحت و جمعیت هر یک از این محلات نشان می‌دهد. منطقه ۲ شهر اردبیل حدود ۱۶۸۹ هکتار وسعت دارد. شکل ۱، نیز موقعیت منطقه مورد مطالعه (منطقه ۲ شهر اردبیل) با ۳ ناحیه و ۱۱ محله نشان می‌دهد.

حجم نمونه ۳۸۵ نفر با استفاده از فرمول کوکران تعیین شد. روش نمونه‌گیری، تصادفی ساده برای تعیین حجم نمونه در محلات بوده و برای هر محله ۳۵ پرسش‌نامه تکمیل شده است (جدول ۳). برای تعیین روایی محتوایی پرسش‌نامه از متخصصین و میزان پایایی، با استفاده از آلفای کرونباخ ۰/۸۸ محاسبه گردید. جمع‌آوری داده‌ها و اطلاعات به‌صورت کتابخانه‌ای و میدانی (پرسش‌نامه‌ای) صورت گرفت و تجزیه و تحلیل اطلاعات با استفاده از نرم‌افزارهای SPSS، EXCEL و نرم‌افزار GIS برای نشان دادن توزیع فضایی به کار رفته است. در نهایت رتبه‌بندی محلات با استفاده از مدل تصمیم‌گیری چند معیاره ویکور انجام گرفته است.

شاخص‌های و متغیرهای پژوهش

شاخص‌های کیفیت زندگی شهری، مناسب‌ترین، علمی‌ترین و رایج‌ترین ابزار برای بررسی وضعیت یا کیفیت زندگی شهروندان و شناخت مسائل آنان است. البته باید متناسب با شرایط سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و محیطی هر جامعه و نظام حکومتی شناسایی

جدول ۳. تعیین حجم نمونه محلات یازده‌گانه منطقه دو شهر اردبیل

حجم نمونه	محلات
۳۵	محله ۱
۳۵	محله ۲
۳۵	محله ۳
۳۵	محله ۴
۳۵	محله ۵
۳۵	محله ۶
۳۵	محله ۷
۳۵	محله ۸
۳۵	محله ۹
۳۵	محله ۱۰
۳۵	محله ۱۱

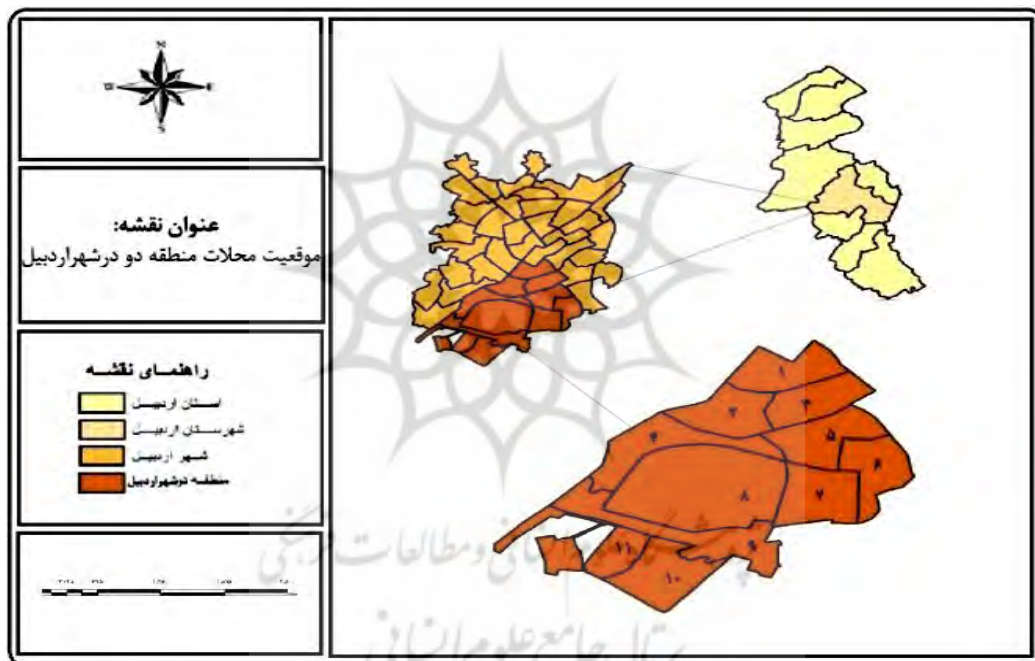
جدول ۴. شاخص سازی پژوهش

شاخص	متغیر		
اجتماعی	رضایت از محله	میزان رضایت از زندگی در این محله میزان رضایت از محله برای گذران اوقات فراغت (شهربازی، سینما، تفریحگاه و...) میزان اعتماد به هم محله‌های خود میزان همکاری در کارهای محله میزان احساس تعلق به محله	
	روابط اجتماعی	میزان رضایت از نحوه برخورد با افراد غیر فامیل میزان رضایت از کیفیت روابط اجتماعی با دوستان رضایت از کیفیت روابط اجتماعی با همسایگان	
	به‌زیستی فردی و رفاه اجتماعی	میزان امید به آینده میزان رضایت از وضعیت جسمی خود و اعضای خانواده میزان رضایت از جایگاه و موقعیت اجتماعی خود میزان خطر در هنگام شب برای رفت و آمد	
	امنیت	میزان سرقت و نا امنی و درگیری تعداد افراد بی‌بند و بار (معتاد و ولگرد) تعداد مکان‌های مخروبه و محل خلاف	
	اقتصادی	اقتصاد	میزان رضایت از درآمد میزان رضایت از پس‌انداز میزان رضایت از دارایی میزان رضایت از آینده شغلی
		دسترسی	میزان رضایت از دسترسی به مراکز خرید رضایت از دسترسی به حمل و نقل عمومی میزان رضایت از دسترسی به مکان‌های ورزشی میزان رضایت از دسترسی به مراکز آموزشی میزان رضایت از دسترسی به خدمات مالی و اعتباری بانک‌ها میزان رضایت از دسترسی به مراکز بهداشتی
		ارتباطات (حمل و نقل)	میزان رضایت از کیفیت حمل و نقل عمومی میزان رضایت از فراوانی حمل و نقل عمومی متناسب با نیازها میزان رضایت از توزیع ایستگاه‌های اتوبوس و تاکسی
		کالبدی	محیط زیست
	مسکن		میزان رضایت از نور و روشنایی منزل میزان رضایت از اندازه خانه میزان رضایت از موقعیت خانه نسبت به آلودگی‌های صوتی و محیطی میزان رضایت از نوع و شکل خانه میزان رضایت از شرایط فیزیکی خانه (مواد و مصالح مقاوم در ساخت خانه) میزان رضایت از دید و منظر میزان رضایت از هزینه‌ی گرمایشی، برق و آب

جدول ۵. ویژگی محلات یازده‌گانه‌ی منطقه دو شهر اردبیل

محلات منطقه ۲	مساحت محلات (هکتار)	جمعیت (نفر)
محله ۱	۱۱۴	۱۰۱۵۰
محله ۲	۱۱۴	۱۰۱۰۰
محله ۳	۱۰۷	۱۰۱۵۰
محله ۴	۱۴۷	۱۰۰۰۰
محله ۵	۱۲۹	۱۰۲۰۰
محله ۶	۱۱۵	۱۰۱۰۰
محله ۷	۱۳۳	۱۰۰۰۰
محله ۸	۳۷۹	۱۰۰۰۰
محله ۹	۱۷۸	۱۰۰۳۰
محله ۱۰	۱۳۹	۱۰۰۴۰
محله ۱۱	۱۳۴	۱۰۰۳۰
جمع	۱۶۸۹	۱۱۰۸۰۰

مأخذ: استانداری اردبیل

شکل ۱. نقشه محدوده‌ی مورد مطالعه مأخذ نقشه پایه: شهرداری اردبیل، ۱۳۹۳

مدل‌های پژوهشی روش آنتروپی شانون

روش آنتروپی، یکی از روش‌های معمول برای تعیین وزن یا میزان اهمیت شاخص‌ها می‌باشد. در سال ۱۹۷۵ توسط شانون و ویور^{۱۵} ارائه شده است. در یک ماتریس تصمیم‌گیری با m گزینه و n معیار مراحل این روش به شرح زیر است: (عطایی: ۱۳۸۹، ۵۵-۵۶).

تعیین p_{ij}

$$p_{ij} = \frac{x_{ij}}{\sum_{i=1}^m x_{ij}} \quad .1$$

تعیین آنتروپی هر شاخص (E_j)

$$E_j = -\frac{1}{\ln(m)} \sum_{i=1}^m P_{ij} \ln(P_{ij}) \quad .2$$

تعیین عدم اطمینان یا درجه انحراف هر شاخص (d_i)

$$d_i = 1 - E_j \quad .3$$

تعیین وزن هر شاخص (w_j)

$$w_j = \frac{d_j}{\sum_{j=1}^n d_j} \quad .4$$

15- Shannon Weaver

$$Q_i = v \left[\frac{S_i - S^-}{S^* - S^-} \right] + (1 - v) \left[\frac{R_i - R^-}{R^* - R^-} \right] \quad .12$$

در $S^- = \text{Min}S_i$, $S^* = \text{Max}S_i$, $R^- = \text{Min}R_i$, $R^* = \text{Max}R_i$ فرمول فوق در این روابط: $\frac{S^* - S^-}{S_i - S^-}$ بیان کننده نرخ فاصله از حد ایده آل است. با توجه به میزان توافق گروه V بیان کننده نرخ فاصله از حد ضد ایده آل و پارامتر $\frac{R^* - R^-}{R_i - R^-}$ تصمیم گیرنده انتخاب می شود. در صورت توافق بالا، مقدار آن بیش از ۰/۵، در صورت توافق با اکثریت آرا مقدار آن مساوی ۰/۵ و در صورت توافق پایین، مقدار آن کمتر از ۰/۵ خواهد بود مقدار Q تابعی از S_i و R_i بوده که خود این مقادیر به ترتیب مقادیر فاصله از حد ایده آل به ازای $P=1$ و $P=\infty$ در برنامه ریزی توافقی است. در این مطالعه این مقدار ۰/۵ در نظر گرفته شد.

مرتب کردن گزینه‌ها براساس مقادیر R , S و Q است. در این مرحله با توجه به مقادیر R , S و Q گزینه‌ها در سه گروه از کوچک‌تر به بزرگ‌تر مرتب می‌شود (عطایی، ۱۳۸۹: ۸۷-۹۱).

یافته‌ها

مدل ویکور برای بررسی وضعیت محلات یازده‌گانه منطقه دو، از لحاظ توزیع فضایی کیفیت زندگی در شاخص‌های (اجتماعی، اقتصادی و کالبدی) به کار می‌رود. نتایج به‌دست آمده در جدول ۷ تا ۱۰، نشان داده شده است. با توجه به مدل ویکور محلات در چهار سطح ۰-۰/۲۵ برخوردار، ۰/۲۵-۰/۵۰ نسبتاً برخوردار، ۰/۵۰ تا ۰/۷۵ نیمه برخوردار و ۰/۷۵-۱ محروم دسته‌بندی شده‌اند که هرچه عدد به‌دست آمده کمتر باشد برخورداری بیش‌تر آن از کیفیت زندگی را نشان می‌دهد.

شاخص اجتماعی

براساس شاخص اجتماعی ضریب برخورداری از ۰/۲۶۲ تا ۰/۹۹۲ در نوسان است به‌طوری که محله‌های سه با ۰/۲۶۲ و چهار با ۰/۴۹۱ در رتبه‌های اول و دوم و نسبتاً برخوردار، محله‌های ده با ۰/۵۰۳، پنج با ۰/۵۸۵، هشت با ۰/۵۹۷ و دو با ۰/۷۲۵ در رتبه‌های سه تا شش و نیمه برخوردار، محله‌های یک با ۰/۷۸۵، نه با ۰/۹۳۵، هفت با ۰/۹۳۷، شش با ۰/۹۴۲ و یازده با ۰/۹۹۲ در رتبه‌های هفت تا یازده و محروم هستند (جدول ۶) و (شکل ۲).

ویکور^{۱۶}

اپرویکوویک و تزنگ^{۱۷} در سال ۱۹۸۸ روش ویکور را ارائه داده‌اند. این روش که مبتنی بر برنامه‌ریزی توافقی مسائل تصمیم‌گیری چند معیاره است، اگر در یک مسئله تصمیم‌گیری چند معیاره m معیار و n گزینه وجود داشته باشد، به‌منظور انتخاب بهترین گزینه با استفاده از این روش، مراحل روش به شرح ذیل است:

تشکیل ماتریس تصمیم

$$X_{ij} = \begin{bmatrix} x_{11} & x_{12} & \dots & x_{1n} \\ x_{21} & x_{22} & \dots & x_{2n} \\ \dots & \dots & \dots & \dots \\ x_{m1} & x_{m2} & \dots & x_{mn} \end{bmatrix} \quad .1$$

$$f_{ij} = \frac{x_{ij}}{\sqrt{\sum_{i=1}^m x_{ij}^2}}$$

۲. بی‌مقیاس کردن ماتریس

$$w = [w_1, w_2, \dots, w_n] \quad .3$$

۳. تعیین بردار وزن

تعیین بهترین و بدترین مقدار (f_j^*) برای معیارهای مثبت و منفی به ترتیب از زیر:

$$f_j^- = \text{Min}_i f_{ij} \quad .4$$

$$f_j^* = \text{Min}_i f_{ij} \quad .5$$

بدترین (f_j^-) مقدار برای معیارهای مثبت و منفی نیز به ترتیب از روابط:

$$f_j^- = \text{Min}_i f_{ij} \quad .6$$

$$f_j^- = \text{Max}_i f_{ij} \quad .7$$

محاسبه مقدار سودمندی یا حداکثر مطلوبیت (S) و مقدار تأسف (R) است.

$$S_i = \sum_{i=1}^n w_i \frac{f_j^- - f_{ij}}{f_j^- - f_j^*} \quad .8$$

$$R_i = \text{Max} \left\{ w_i \frac{f_j^- - f_{ij}}{f_j^- - f_j^*} \right\} \quad .9$$

که w_j مقدار وزن مواد برای معیار j است. در روش برنامه‌ریزی توافقی اگر پارامتر P مساوی یک باشد، همان مقدار S_i به‌دست می‌آید:

$$L(A_i) = \sum_{i=1}^n w_j \frac{f_j^- - f_{ij}}{f_j^- - f_j^*} = S_i \quad .10$$

در روش برنامه‌ریزی توافقی اگر پارامتر P مساوی باشد، همان مقدار R_i به‌دست می‌آید:

محاسبه شاخص VIKOR (مقدار Q) است:

$$L_\infty(A_i) = \text{Max} \left[w_j \left(\frac{f_j^- - f_{ij}}{f_j^- - f_j^*} \right) \right] = R_i \quad .11$$

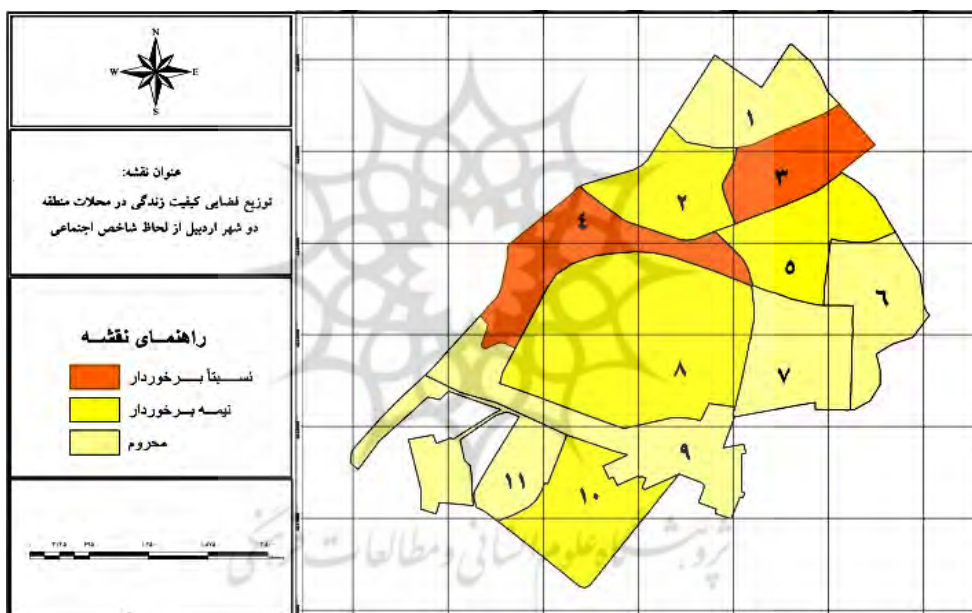
16- VIKOR

23- Opricovic & Tzeng

جدول ۶. وضعیت شاخص اجتماعی در محلات یازده‌گانه منطقه دو شهر اردبیل

محللات	S	R	Q	رتبه	سطح برخورداری
محلله ۳	۰/۵۱۲	۰/۰۶۳	۰/۲۶۲	۱	نسبتاً برخوردار
محلله ۴	۰/۳۶۳	۰/۰۶۷	۰/۴۹۱	۲	نسبتاً برخوردار
محلله ۱۰	۰/۳۷۲	۰/۰۶۷	۰/۵۰۳	۳	نیمه برخوردار
محلله ۵	۰/۵۵۶	۰/۰۶۵	۰/۵۸۵	۴	نیمه برخوردار
محلله ۸	۰/۴۳۴	۰/۰۶۷	۰/۵۹۷	۵	نیمه برخوردار
محلله ۲	۰/۵۱۶	۰/۰۶۷	۰/۷۲۵	۶	نیمه برخوردار
محلله ۱	۰/۵۵۱	۰/۰۶۷	۰/۷۸۵	۷	محروم
محلله ۹	۰/۶۱۹	۰/۰۶۷	۰/۹۳۵	۸	محروم
محلله ۷	۰/۶۱۲	۰/۰۶۷	۰/۹۳۷	۹	محروم
محلله ۶	۰/۶۱۶	۰/۰۶۷	۰/۹۴۲	۱۰	محروم
محلله ۱۱	۰/۶۴۷	۰/۰۶۷	۰/۹۹۲	۱۱	محروم

شکل ۲. توزیع فضایی کیفیت زندگی در محلات منطقه دو شهر اردبیل از لحاظ شاخص اجتماعی با استفاده از مدل ویکور

شاخص اقتصادی

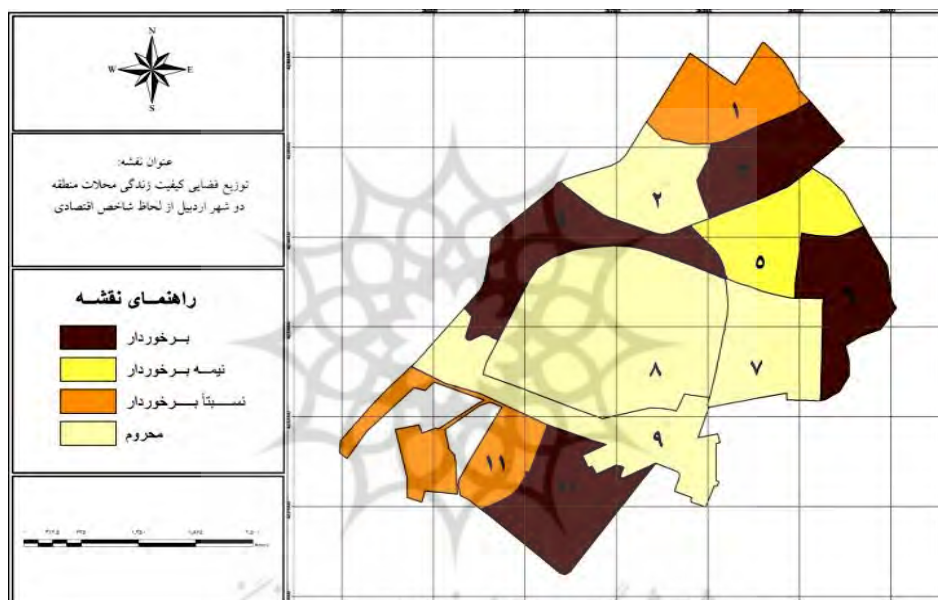
براساس شاخص اقتصادی ضریب برخورداری از ۰ تا ۱ در نوسان است به طوری که محله‌های ده با ۰، چهار با ۰/۱۷۱، شش با ۰/۱۹۷ و سه با ۰/۲۴۵ در رتبه یک تا چهار و برخوردار، محله‌های یازده با ۰/۳۷۴ یک با ۰/۴۸۴ در رتبه‌های پنج و شش و نسبتاً برخوردار و محله پنج با ۰/۶۵۵ در رتبه هفت و نیمه برخوردار و نهایتاً محله‌های هفت با ۰/۸۰۵ دو با ۰/۸۲۵ نه با ۰/۸۴۳ و هشت با ۱، در رتبه‌های هشت تا یازده و محروم هستند (جدول ۷) و (شکل ۳).

شاخص کالبدی

براساس شاخص کالبدی ضریب برخورداری از ۰/۰۶۴ تا ۱ در نوسان است. به طوری که محله‌های شش با ۰/۰۶۴ سه با ۰/۰۷۱ و هشت با ۰/۰۸۵ در رتبه‌های اول تا سوم و برخوردار، و محله‌های پنج با ۰/۲۵۱ در رتبه چهارم و نسبتاً برخوردار و محله‌های هفت با ۰/۵۹۳ چهار با ۰/۶۰۷ در رتبه‌های پنج و شش و نیمه برخوردار و محله‌های نه با ۰/۷۶۵ دو با ۰/۷۶۹ ده با ۰/۹۱۵ یک با ۰/۹۴۸ و یازده با یک در رتبه‌های هفت تا یازده و محروم هستند (جدول ۸) و (شکل ۴).

جدول ۷. وضعیت شاخص اقتصادی در محلات یازده گانه منطقه دو شهر اردبیل

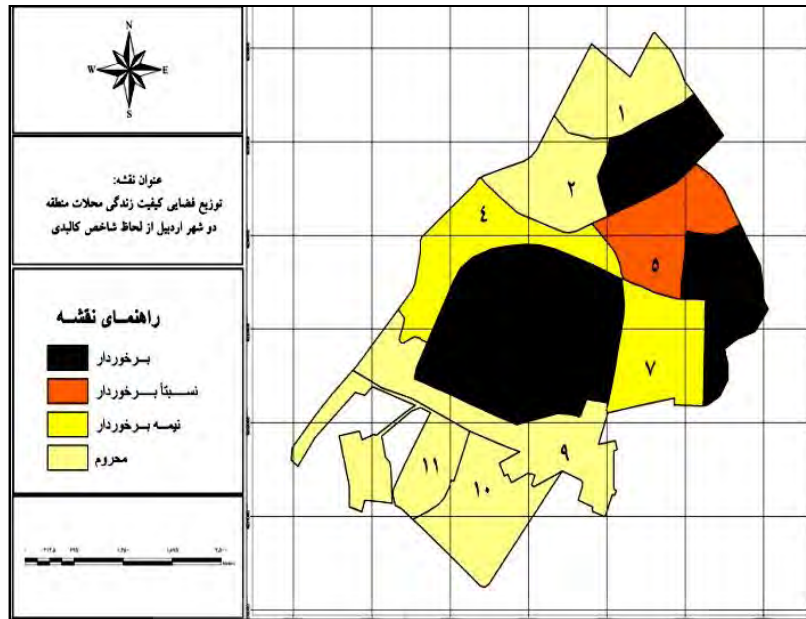
محلات	S	R	Q	رتبه	سطح برخورداری
محله ۱۰	۰/۰۶۹	۰/۰۳۱	۰/۰۰۰	۱	برخوردار
محله ۴	۰/۱۳۷	۰/۰۸۸	۰/۱۷۱	۲	برخوردار
محله ۶	۰/۲۳۹	۰/۰۷۳	۰/۱۹۷	۳	برخوردار
محله ۳	۰/۲۱۰	۰/۱۰۲	۰/۲۴۵	۴	برخوردار
محله ۱۱	۰/۱۶۹	۰/۱۶۹	۰/۳۷۴	۵	نسبتاً برخوردار
محله ۱	۰/۳۶۳	۰/۱۶۶	۰/۴۸۴	۶	نسبتاً برخوردار
محله ۵	۰/۵۹۶	۰/۱۸۱	۰/۶۵۵	۷	نیمه برخوردار
محله ۷	۰/۵۸۲	۰/۲۵۰	۰/۸۰۵	۸	محروم
محله ۲	۰/۶۸۹	۰/۲۳۱	۰/۸۲۵	۹	محروم
محله ۹	۰/۶۴۷	۰/۲۵۰	۰/۸۴۳	۱۰	محروم
محله ۸	۰/۹۱۰	۰/۲۵۰	۱/۰۰۰	۱۱	محروم

شکل ۳. توزیع فضایی کیفیت زندگی در محلات منطقه دو شهر اردبیل از لحاظ شاخص اقتصادی با استفاده از مدل ویکور

جدول ۸. وضعیت شاخص کالبدی در محلات یازده گانه منطقه دو، شهر اردبیل

محلات	S	R	Q	رتبه	سطح برخورداری
محله ۶	۰/۲۲۲	۰/۰۳۳	۰/۰۶۴	۱	برخوردار
محله ۳	۰/۳۰۰	۰/۰۳۰	۰/۰۷۱	۲	برخوردار
محله ۸	۰/۲۳۰	۰/۰۳۳	۰/۰۸۵	۳	برخوردار
محله ۵	۰/۴۰۲	۰/۰۳۴	۰/۲۵۱	۴	نسبتاً برخوردار
محله ۷	۰/۴۷۷	۰/۰۴۴	۰/۵۹۳	۵	نیمه برخوردار
محله ۴	۰/۴۰۳	۰/۰۴۷	۰/۶۰۷	۶	نیمه برخوردار
محله ۹	۰/۵۱۸	۰/۰۴۹	۰/۷۶۵	۷	محروم
محله ۲	۰/۵۲۱	۰/۰۴۹	۰/۷۶۹	۸	محروم
محله ۱۰	۰/۶۸۳	۰/۰۴۹	۰/۹۱۵	۹	محروم
محله ۱	۰/۷۱۸	۰/۰۴۹	۰/۹۴۸	۱۰	محروم
محله ۱۱	۰/۷۷۶	۰/۰۴۹	۱/۰۰۰	۱۱	محروم

شکل ۴. توزیع فضایی کیفیت زندگی در محلات منطقه دو شهر اردبیل از لحاظ شاخص کالبدی با استفاده از مدل ویکور

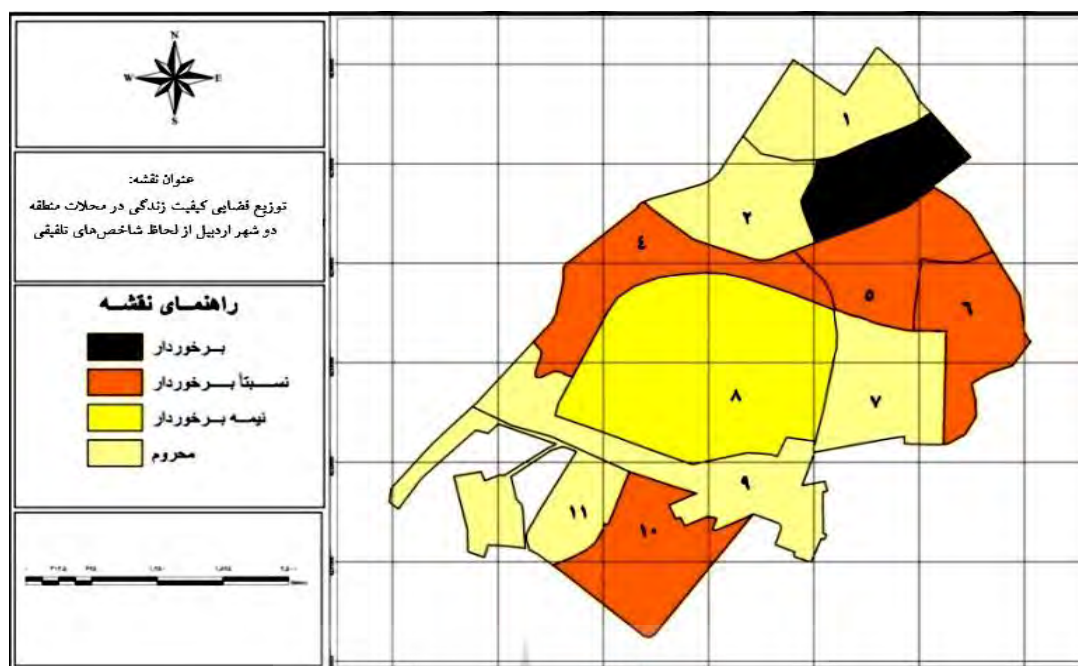
شاخص‌های تلفیقی

نتایج به‌دست آمده در سه شاخص، اجتماعی، اقتصادی و کالبدی نشان می‌دهد که رتبه بیشتر محلات از لحاظ برخورداری از شاخص‌ها متفاوت است. مثلاً محله سه از لحاظ شاخص اجتماعی در رتبه اول، از لحاظ شاخص اقتصادی در رتبه چهارم و از لحاظ شاخص کالبدی در رتبه دوم قرار گرفت. این نتایج متفاوت باعث گردید شاخصی تحت عنوان شاخص تلفیقی که مجموعه شاخص‌ها را با هم بررسی می‌کند و رتبه محلات را در مجموع شاخص‌ها بیان می‌کند، نیز محاسبه شود. براساس

شاخص‌های تلفیقی ضریب برخورداری از ۰/۱۹۲ تا ۰/۸۴۸ در نوسان است. به‌طوری که محله سه با ۰/۱۹۲ در رتبه اول و برخوردار، محله‌های شش با ۰/۴۰۱، چهار با ۰/۴۲۳، ده با ۰/۴۷۳ و پنج با ۰/۴۹۷ به ترتیب در رتبه‌های دوم تا پنجم و نسبتاً برخوردار، محله هشت با ۰/۵۶۰ در رتبه ششم و نیمه برخوردار و محله‌های یک با ۰/۷۳۹، دو با ۰/۷۷۳، هفت با ۰/۷۷۸، یازده با ۰/۷۸۹ و نه با ۰/۸۴۸ در رتبه‌های هفتم تا یازدهم و محروم هستند (جدول ۹ و شکل ۵).

جدول ۹. وضعیت شاخص‌های تلفیقی در محلات یازده‌گانه منطقه دو شهر اردبیل

محلات	S	R	Q	رتبه	سطح برخورداری
محله ۳	۰/۳۴۱	۰/۰۶۵	۰/۱۹۲	۱	برخوردار
محله ۶	۰/۳۵۹	۰/۰۵۷	۰/۴۰۱	۲	نسبتاً برخوردار
محله ۴	۰/۳۰۱	۰/۰۶۷	۰/۴۲۳	۳	نسبتاً برخوردار
محله ۱۰	۰/۳۷۵	۰/۰۴۹	۰/۴۷۳	۴	نسبتاً برخوردار
محله ۵	۰/۵۲۱	۰/۰۹۳	۰/۴۹۷	۵	نسبتاً برخوردار
محله ۸	۰/۵۲۵	۰/۱۱۷	۰/۵۶۰	۶	نیمه برخوردار
محله ۱	۰/۵۴۴	۰/۰۹۴	۰/۷۳۹	۷	محروم
محله ۲	۰/۵۷۵	۰/۱۱۶	۰/۷۷۳	۸	محروم
محله ۷	۰/۵۵۷	۰/۱۲۰	۰/۷۷۸	۹	محروم
محله ۱۱	۰/۵۳۱	۰/۰۹۵	۰/۷۸۹	۱۰	محروم
محله ۹	۰/۵۹۵	۰/۱۲۲	۰/۸۴۸	۱۱	محروم

شکل ۵. توزیع فضایی کیفیت زندگی در محلات منطقه ۲ اردبیل از لحاظ شاخص‌های تلفیقی با استفاده از مدل ویکور

بحث و نتیجه گیری

حیطه‌ی مربوط به کیفیت زندگی و سنجش آن شاید در هیچ زمانی به اندازه امروز وسیع نبوده است. اقتصاددانان، اندیشمندان علوم اجتماعی و دولتمردان هرکدام از دیدگاه خاصی به این مقوله می‌نگرند. این امر از آنجا ناشی می‌شود که شاخص‌های مربوط به کیفیت زندگی طیف وسیعی را دربر می‌گیرند که از تغذیه و پوشاک گرفته تا مراقبت‌های بهداشتی، محیط اجتماعی و محیط مادی پیرامون را شامل می‌شود. شهر و شهرنشینی خود یکی از مهم‌ترین شاخص‌های رفاه و توسعه اجتماعی و اقتصادی محسوب می‌شود. اما رشد شتابان آن می‌تواند سرانه برخورداری از بسیاری امکانات اجتماعی و اقتصادی را کاهش دهد. از این طریق پیامدهای آن به صورت کاهش سطح کیفیت زندگی در عرصه‌های مختلف شهری نمایان شود. این مسئله در کشورهای در حال توسعه از جمله ایران که افزایش جمعیت شهرها که در بیش‌تر مواقع ناخواسته و بدون برنامه‌ریزی به وقوع پیوسته، بسیار مشهود است. به همین دلیل یکی از مهم‌ترین اهداف برنامه‌ریزان و مدیران شهری در عصر حاضر افزایش سطح کیفیت زندگی در شهرها و بالا بردن میزان رضایت‌مندی در بین شهروندان است. این مهم از طریق برنامه‌ریزی جهت تأمین نیازهای اساسی مادی و معنوی به‌طور توأمان و برابر در بین ساکنان شهر، امکان‌پذیر خواهد بود. نیازهای انسانی و رضایت ادراک شده از برآورده شدن هر یک از نیازها به لحاظ ویژگی‌های فردی، شرایط محیطی زیستی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی از کشوری به کشور دیگر، از

شهری به شهر دیگر و حتی از محله‌ای به محله‌ای دیگر متفاوت است. شهر اردبیل مانند بسیاری از شهرهای دیگر چون مرکز استان بوده جمعیت آن نسبت به شهرهای دیگر استان، افزایش بیش‌تری داشته است. جامعه آماری ما در این پژوهش محلات منطقه دو، شهر اردبیل و هدف پژوهش ارزیابی توزیع فضایی کیفیت زندگی محلات منطقه دو شهر اردبیل است. به‌طور کلی روش‌های گوناگونی برای سنجش کیفیت زندگی وجود دارد که می‌توان کیفیت زندگی را در چارچوب ویژگی‌ها یا ابعاد انتخاب‌شده در محیط شهری مورد سنجش قرار داد. در این پژوهش با انتخاب شاخص‌های اجتماعی (رضایت از محله، روابط اجتماعی، به‌زیستی فردی و رفاه اجتماعی، امنیت، اقتصادی (اقتصاد) و کالبدی (ارتباطات، دسترسی، محیط‌زیست و مسکن) با بهره‌گیری از مدل ویکور محلات مورد بررسی قرار گرفتند. نتایج به‌دست آمده از این بررسی حاکی از وجود اختلاف قابل توجه در بین محلات، به لحاظ توزیع فضایی کیفیت زندگی است. در مجموع شاخص‌ها محله سه با کسب امتیاز (۰/۱۹۲) برخوردارترین و در رتبه اول، و محله نه با کسب کم‌ترین امتیاز (۰/۸۴۸) محروم‌ترین محله به لحاظ شاخص‌های کیفیت زندگی است و محله‌های شش با (۰/۴۰۱)، چهار با (۰/۴۲۳)، ده با (۰/۴۷۳) و پنج با (۰/۴۹۷) امتیاز در رتبه‌های دوم تا پنجم و نسبتاً برخوردار، محله هشت با (۰/۵۶۰) در رتبه ششم و نیمه برخوردار در نهایت محله‌های یک با (۰/۷۳۹)، دو با (۰/۷۷۳)، هفت با (۰/۷۷۸)، یازده با (۰/۷۸۹) نه با (۰/۸۴۸) امتیاز در رتبه‌های هفتم تا یازدهم و محروم هستند. این امر نشان می‌دهد

✓ افزایش سرانه کاربری غیرمسکونی.

منابع

۱. اسماعیل‌زاده، حسن، صالح‌پور، شمس و اسماعیل‌زاده، یعقوب (۱۳۹۴)، تحلیل کیفیت زندگی شهری و رابطه‌ی آن با مشارکت شهروندان در امور شهری موردشناسی: شهر نقره، جغرافیا و آمایش شهری - منطقه‌ای، شماره ۱۷: ۲۴۷ - ۲۲۷.
۲. جاجرمی، کاظم و کلتنه، ابراهیم (۱۳۸۵)، سنجش وضعیت شاخص‌های کیفیت زندگی در شهر از نظر شهروندان، مطالعه موردی: گنبد قابوس، مجله جغرافیا و توسعه، سال چهارم، شماره (۸): ۱۸-۵.
۳. رضاعلی، منصور، حاتمی نژاد، حسین، فرجی سبکبار، حسنعلی، علوی، سیدعلی و قائدرحمتی، صفر (۱۳۹۵)، تحلیل فضایی کیفیت زندگی در ایران، مجله آمایش جغرافیایی فضا، فصل‌نامه علمی - پژوهشی دانشگاه گلستان، سال ششم، شماره مسلسل بیست و یکم: ۱۹۲-۱۷۳.
۴. رضوانی، محمدرضا و منصوریان، حسین (۱۳۸۷)، سنجش کیفیت: بررسی مفاهیم، شاخص‌ها، مدل‌ها و ارائه‌ی مدل پیشنهادی برای نواحی روستایی، فصل‌نامه روستا و توسعه، سال ۱۱، شماره (۳): ۲۶-۱.
۵. زیاری، کرامت اله و رفیعی مهر، حسین (۱۳۹۶)، ارزیابی کیفیت زندگی شهری بافت حاشیه‌نشین مورد شناسی: محله حصار همدان، جغرافیا و آمایش شهری - منطقه‌ای، شماره ۲۳: ۲۱۴-۱۹۹.
۶. سالاری سردری، فرضعلی، حیدری مقدم، مصطفی، سبحانی، نوبخت و عارفی، اعظم (۱۳۹۳)، بررسی مؤلفه‌های کیفیت زندگی در فضاهای شهری (مطالعه موردی: شهر لامرد)، دو فصل‌نامه پژوهش‌های منظر شهر، سال اول، شماره ۲: ۶۳-۵۳.
۷. سرائی، محمدحسین، علیان، مهدی و خاوریان، امیررضا (۱۳۹۲)، مقایسه تطبیقی کیفیت زندگی در بافت‌های قدیم و جدید شهر یزد (مورد مطالعه: محله شش بادگیری و شهرک دانشگاه)، مطالعات جغرافیایی مناطق خشک، سال سوم، شماره دوازدهم: ۱۴۷-۱۲۹.
۸. شماعتی، علی و پوراحمد، احمد (۱۳۸۴)، بهسازی و نوسازی شهری از دیدگاه علم جغرافیا، انتشارات دانشگاه تهران.
۹. عابدین درکوش، سعید (۱۳۹۱)، درآمدی به اقتصاد شهری، تهران، مرکز نشر دانشگاهی، چاپ سوم.
۱۰. عطایی، محمد (۱۳۸۹)، تصمیم‌گیری چند معیاره، شاهرود، دانشگاه صنعتی شاهرود، چاپ اول.

که محله‌هایی که موقعیت بهتری از لحاظ دسترسی به امکانات و خدمات دارند، وضعیت بهتری را نسبت به سایر محله‌ها دارا می‌باشند. البته محله‌هایی مانند یک و دو با این که نزدیک مرکز شهر هستند و دسترسی بهتری نسبت به امکانات و خدمات دارند، جزء محلات محروم هستند. شاید به این دلیل که از لحاظ شاخص‌های دیگر مانند (اقتصادی، ...) وضعیت خوبی نداشته باشند و یا محلاتی که نوساز هستند باعث شده از لحاظ بعضی از شاخص‌ها، برخورداری کم‌تری داشته باشند. قطبی شدن شدید ساختار فضایی شهر در اثر سیاست‌های مدیریتی در امتیاز دادن به یک محیط در جذب امکانات و خدمات و یا عدم توانایی یک محیط در جذب امکانات و خدمات باعث کاهش کیفیت مطلوب زندگی شهری و خلق فضاهای محروم شهری شده است. این فضای محروم مفهوم کیفیت زندگی شهری را به چالش کشانده و قرائت نامطلوبی از فضا را ایجاد می‌نماید. پس به برنامه‌ریزان و مدیران مربوط پیشنهاد می‌شود در برنامه‌ریزی شهری و تخصیص بودجه، جهت رفع و یا کاهش نابرابری بین نواحی و محلات شهری، اولویت‌ها را با توجه به نتایج پژوهش حاضر مورد نظر قرار دهند.

راهکارها

براساس مطالعات و بررسی‌های انجام شده و نتایج به دست آمده در محلات منطقه دو شهر برای جلوگیری از تمرکز خدمات در مرکز شهر و تعادل بین محلات منطقه دو باید محلاتی که کیفیت زندگی پایین و هم چنین رضایت کم‌تری از زندگی در آن‌ها وجود دارد، در اولویت برنامه‌ریزی قرار و توجه بیش‌تری به آن‌ها شود. برای بالا بردن کیفیت زندگی در منطقه دو شهر اردبیل پیشنهادهای زیر را می‌توان ارائه داد:

- ✓ توزیع بهینه امکانات و خدمات در قسمت‌های مختلف منطقه دو و ارتقاء کمی و کیفی آن‌ها؛
- ✓ بهبود وضعیت پارک‌ها، فضاهای سبز و خیابان‌های شهر از لحاظ کیفی و کمی؛
- ✓ ارائه زیرساخت‌های مناسب و کافی در زمینه بهداشتی، آموزشی؛
- ✓ ترغیب ساکنان به مشارکت در امور محله؛
- ✓ توزیع مناسب ایستگاه‌های اتوبوس و تاکسی؛
- ✓ ایجاد مراکز اشتغال و تلاش برای رفع مشکل بیکاری؛
- ✓ ایجاد حس صمیمیت و دوستی در بین همسایگان؛
- ✓ ساماندهی فضاهای ناامن موجود؛
- ✓ بهبود وضعیت روشنایی معابر؛

22. McCrea, Rod., Shyy, Tung-Kai, Stimson, Robert (2006). *What is the Strength of the Link Between Objective and Subjective Indicators of Urban Quality of Life?*. Applied Research in Quality of Life, 1: 79-96.
23. McGregor, J. Allister (1998), *A poverty of agency: resource management amongst poor people in Bangladesh*, In: *European Network of Bangladesh Studies Worksho*: Bath: University of Bath.
24. Moller, Valerie and Schlemmer, Lawrence (1982), *Quality of life in South Africa: towards an instrument for the assessment of quality of life and basic needs*. Social Indicators Research, No. 12, Issue 3: 225-279.
25. Pacione, Michael (2003), *Urban Environmental Quality and Human Wellbeing- a Social Geographical Perspective*. Landscape and Urban Planning, Vol. 65 (1-2): 19-30.
26. Royuela, Vicente. Suriñach, Jordi (2004), *Constituents of quality of life and urban size*, *Social Indicators Research* 74 (3): 549-572.
27. Ruta, Danny. Camfield, Laura. Donaldson, Cam (2007), *Sen and the art of quality of life maintenance: Towards a general theory of quality of life and its causation*, *The Journal of Socio-Economics* 36: 397-423.
28. Santos, Luis Delfim. and Martins, Isabel (2007), *Monitoring Urban Quality of Life: The Porto experience*, *Social Indicators Research*, 80.
29. Shona K. Paterson, Mark Pelling, Luci HidalgoNunes, Fabiano de Araujo Moreira, Kristen Guida, Jose Antonio Marengo. (2017), *City scale and the asymmetries of climate change adaptation*.
30. Stover, Mark Edward, Leven, Charles L. (1992), *Methodological Issues in the Determination of the Quality of Life in Urban Area*. *Urban Studies*, Vol. 29, No. 5: 737-754.
31. WHOQOL Group (1993), *Study protocol for the World Health Organization project to develop a quality of life assessment instrument*, *Quality of Life Research*, No. 2.
۱۱. کرد زنگنه، جعفر (۱۳۸۵)، *بررسی کیفیت زندگی مرتبط با سالمندان و عوامل مؤثر بر آن*، پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد، دانشکده علوم اجتماعی تهران.
۱۲. غیاثوند، الهام (۱۳۸۸)، *تأثیر سرمایه‌های اجتماعی بر کیفیت زندگی ساکنان محلات شهری*، فصلنامه مهندس مشاور، شماره ۴۵: ۲۷-۲۲.
۱۳. مرکز آمار ایران، *سرشماری عمومی نفوس مسکن سال‌های ۱۳۸۵-۱۳۹۰ و ۱۳۹۵* (www.amar.org.ir).
۱۴. موسوی، میرنجف و باقری کشکولی، علی (۱۳۹۱)، *ارزیابی توزیع فضایی کیفیت زندگی در محلات شهر سردشت*، مجله پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، سال سوم، شماره (نهم): ۱۱۶-۹۵.
۱۵. نسترن، میهن، احمدی، قادر و آقازاده مقدم، سهند (۱۳۹۴)، *ارزیابی کیفیت زندگی شهری در محلات بافت قدیم و جدید شهر ارومیه*، مجله مطالعات توسعه اجتماعی ایران، سال هفتم، شماره سوم: ۳۳-۷.
۱۶. وظیفه دوست، حسین و امینی، مهدی (۱۳۸۹)، *بررسی میزان شاخص‌های کیفیت زندگی شهری تهران، از دیدگاه مدیران و متخصصان مدیریت شهری*، فصلنامه مطالعات مدیریت شهری، سال اول شماره (سوم): ۱۸-۱.
17. Akinpelu, Aderonke O, Akinola, Odunayo T, Gbiri, Caleb A (2009), *Adiposity and Quality of Life: A Case Study from an Urban Center in Nigeria*. *Journal of Nutrition Education and Behavior*, 2009. 41(5): 347-352.
18. Cramer, Victoria, Seven Torgersen and Einar Kringlen (2004), *Quality of life in a city, the effect of population density*, *Social Indicator Research* 69 Issue 1: 103-116.
19. Dajian, Zhu (2010): *Life quality is the uppermost goal of sustainable development, 2010 World Expo and Urban Life Quality in terms of Sustainable Development, china, Zhongshan North*.
20. Eiser, Christine (2004), *Children with Cancer the Quality of Life*, University of Sheffield, Lawrence Erlbaum Associates Publishers, London.
21. Janse, A. J. Janse AJ, Gemke R.J, Uiterwaal CS, van der Tweel I, Kimpen JL, Sinnema G. (2004), *Quality of life: patients and doctors don't always agree: a meta-analysis*. *Journal of Clinical Epidemiology*. Vol. 57, No. 7.